

K Z O M U N I K A T
Z B A D A Ń

Warszawa, kwiecień 2013

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/46/2013

OCENY I PROGNOZY

MATERIALNYCH WARUNKÓW

ŻYCIA POLAKÓW

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2013 roku

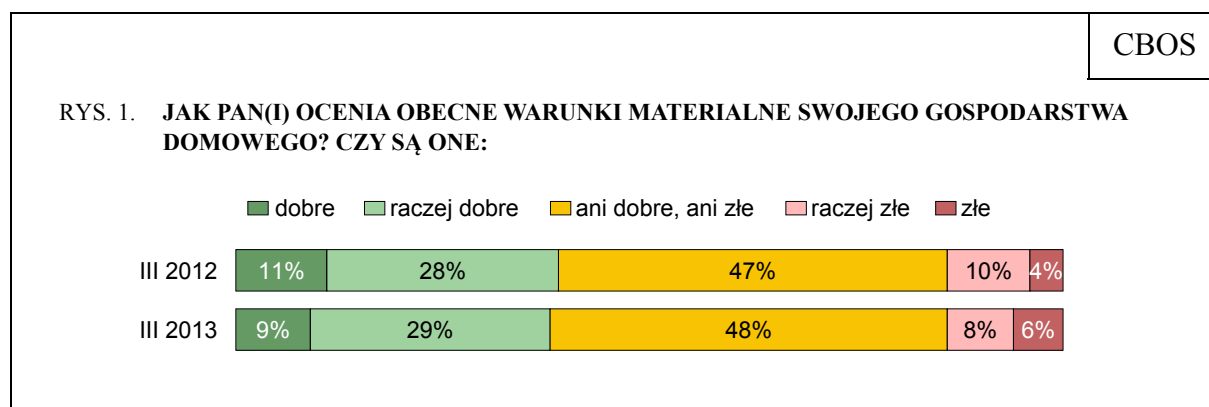
Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ Od kwietnia 1987 roku oceny warunków materialnych polskich gospodarstw domowych – mimo załamania na początku lat dziewięćdziesiątych i krótkookresowych wahań w innych latach – stopniowo się poprawiają.
- ▶ W ciągu ostatnich dwunastu miesięcy oceny warunków materialnych gospodarstw domowych zmieniały się w niewielkim stopniu. Stabilizacja ocen stanowi kontynuację trendu notowanego od kwietnia 2011 roku.
- ▶ Ponad połowa respondentów (55%), opisując sposób gospodarowania pieniędzmi w swoich gospodarstwach domowych, twierdzi, że żyje im się średnio – starcza im na co dzień, ale muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy. Dwukrotnie większa grupa badanych żyje bardzo biednie lub skromnie (łącznie 30%) niż dostatnio (15%).
- ▶ W porównaniu z ubiegłym rokiem wzrosło nieco poczucie zagrożenia biedą. Obawia się jej 45% dorosłych Polaków, z czego większość (36% ogółu) sądzi, że jakoś sobie poradzi.
- ▶ Zdecydowana większość badanych (70%) uważa, że w ciągu najbliższego roku warunki materialne ich gospodarstw domowych nie zmienią się, 17% obawia się pogorszenia, a 13% ma nadzieję na poprawę. Grupa przewidujących stabilizację warunków materialnych jest obecnie największa od kwietnia 2010 roku.
- ▶ Pesymizm w prognozowaniu zmian sytuacji materialnej powodują przede wszystkim rosnące ceny, zbyt niskie dochody oraz bezrobocie. Przewidywania co do jej poprawy badani opierają przede wszystkim na własnej aktywności zawodowej: możliwości podjęcia pracy, w tym także pracy dodatkowej lub pracy za granicą, oraz w działalności gospodarczej lub rolniczej.

Zmiany zachodzące w materialnym wymiarze życia polskiego społeczeństwa monitorowane są przez CBOS od ponad dwudziestu lat. Od kwietnia 1987 roku co miesiąc pytamy respondentów o ocenę warunków materialnych gospodarstw domowych. Ponadto regularnie w naszych badaniach poruszamy inne kwestie związane z sytuacją finansową rodzin. W marcowym¹ badaniu zapytaliśmy m.in. o poczucie zagrożenia biedą, sposoby gospodarowania pieniędzmi oraz o przewidywania dotyczące sytuacji materialnej gospodarstw domowych w ciągu najbliższego roku.

WARUNKI MATERIALNE GOSPODARSTW DOMOWYCH

Oceny warunków materialnych gospodarstw domowych są obecnie niemal takie same jak przed rokiem. Blisko połowa dorosłych Polaków (48%) określa je jako przeciętne – *ani dobre, ani złe*, czterech na dziesięciu (38%) jako dobre, natomiast 14% jako złe.

Wielozmiennowe analizy statystyczne² wykazały, że oceny warunków materialnych gospodarstw domowych różnicuje przede wszystkim poziom wykształcenia badanych, przy czym respondentów można podzielić na trzy istotnie różniące się grupy. Najgorzej swoje warunki materialne oceniają osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym. Mimo że większość z nich uznaje, że żyje na średnim poziomie, to proporcje

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (274) przeprowadzono w dniach 7 – 13 marca 2013 roku na liczącej 1060 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Wykorzystano moduł *IBM SPSS Decision Trees*.

opinii negatywnych i pozytywnych w tej kwestii prawie się równoważą. Wśród osób z wykształceniem średnim największą grupę stanowią żyjący na przeciętnym poziomie, jednak niewiele mniej deklaruje zadowolenie z własnej sytuacji materialnej. Najlepiej kondycję finansową swojej rodziny oceniają osoby z wyższym wykształceniem: aż dwie trzecie z nich deklaruje, że żyje w dobrych warunkach, mniej niż jedna trzecia określa je jako przeciętne, a tylko nieliczni jako złe (zob. tabele aneksowe). Ponadto na tle innych grup społeczno-demograficznych szczególnie źle swoją sytuację materialną oceniają renciści i bezrobotni, a najlepiej przedstawiciele kadry kierowniczej i specjaliści z wyższym wykształceniem.

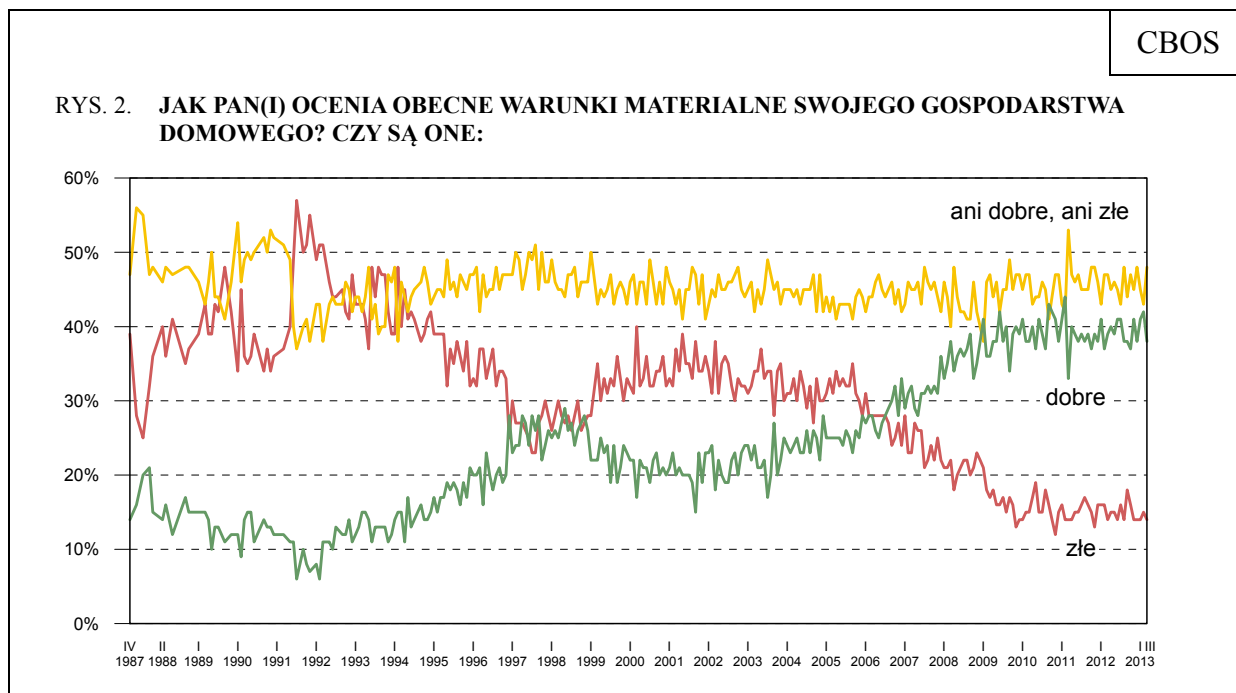
W ciągu ostatnich dwunastu miesięcy oceny warunków materialnych gospodarstw domowych zmieniały się w niewielkim stopniu. Najgorsze odnotowaliśmy we wrześniu ubiegłego roku, kiedy to blisko jedna piąta badanych (18%) stwierdziła, że są one złe, jednak nawet wtedy duża grupa określiła je jako przeciętne (44%), a prawie dwie piąte (38%) uznało je za dobre. Stabilizacja ocen w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy stanowi kontynuację trendu notowanego od kwietnia 2011 roku. Wcześniej – począwszy od sierpnia 2006 roku do lutego 2011 roku – mimo pewnych krótkookresowych wahań następowała poprawa ocen warunków materialnych respondentów.

Tabela 1

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2012										2013		
	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	w procentach												
– dobre	39	40	39	41	41	38	38	37	41	38	41	42	38
– ani dobre, ani złe	47	45	46	45	43	48	44	47	45	48	45	43	48
– złe	14	15	15	14	16	14	18	16	14	14	14	15	14

Patrząc z szerszej perspektywy należy podkreślić, że od kwietnia roku 1987 – pomimo załamania na początku lat dziewięćdziesiątych i krótkookresowych wahań w innych latach – mamy do czynienia ze stopniowym polepszaniem się ocen warunków materialnych polskich rodzin. W schyłkowym okresie PRL i w pierwszych latach transformacji aż do roku 1997, warunki materialne gospodarstw domowych częściej były oceniane źle niż dobrze, choć stopniowo przewaga opinii negatywnych nad pozytywnymi się zmniejszała. W latach 1997–1998 odsetki ocen dobrych i złych mniej więcej się równoważyły. Od stycznia 1999 do sierpnia 2006 ponownie nastąpiło pogorszenie – więcej osób uważało, że żyje w złych warunkach materialnych niż dobrych (najgorsze były lata 2001–2003, kiedy to

zdarzało się, że ocen negatywnych było nawet dwukrotnie więcej niż pozytywnych). Kolejnym punktem zwrotnym był sierpień 2006 roku, wtedy ponownie warunki materialne gospodarstw domowych częściej zaczęły być oceniane pozytywnie niż negatywnie. Jednocześnie począwszy od drugiego kwartału 1994 roku największy odsetek Polaków określa warunki materialne swoich gospodarstw domowych jako przeciętne.

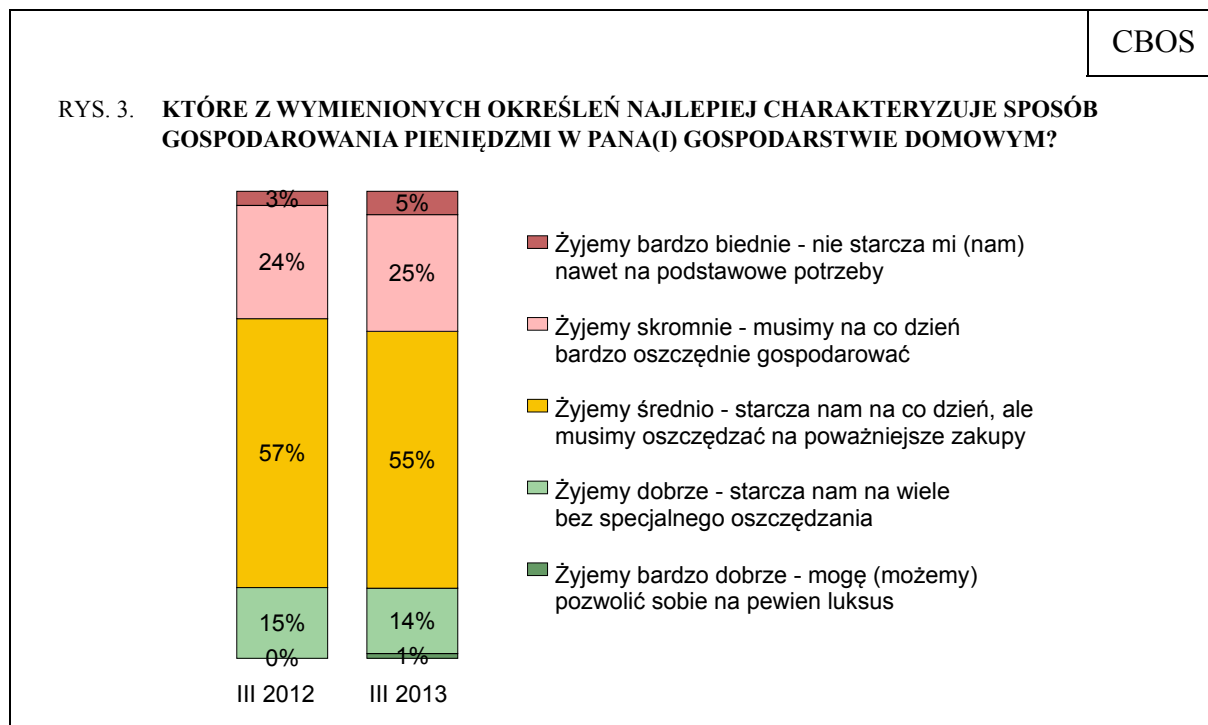

Do marca 1992 roku pytanie brzmiało: „Jak ocenia Pan(i) swoje (rodziny) obecne warunki materialne?“, a środkową kategorią skali było „średnie, przeciętne”

SPOSÓB GOSPODAROWANIA PIENIĘDZMI

Ponad połowa respondentów (55%) opisując sposób gospodarowania pieniędzmi w swoich gospodarstwach domowych twierdzi, że żyje im się średnio – starcza im na co dzień, ale muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy. Co czwarty (25%) deklaruje, że jego rodzina żyje skromnie, co oznacza, że na co dzień musi bardzo oszczędnie gospodarować pieniędzmi, a co dwudziesty (5%) określa życie swojej rodziny jako bardzo biedne i przyznaje, że nie starcza im nawet na zaspokajanie podstawowych potrzeb. Jedynie 15% respondentów ma większą swobodę w gospodarowaniu pieniędzmi, z czego większość twierdzi, że żyje im się dobrze i starcza im na wiele bez specjalnego oszczędzania (14%), a jedynie co setny Polak (1%) deklaruje, że jemu i członkom jego gospodarstwa domowego żyje się bardzo dobrze – może (mogą) pozwolić sobie na pewien luksus.

Podsumowując – obecnie dwukrotnie większa grupa badanych żyje bardzo biednie lub skromnie (łącznie 30%) niż dostatnio (15%). Warto zwrócić uwagę, że w porównaniu z marcem 2012 zmalała nieco (o 2 punkty procentowe) grupa Polaków żyjących na średnim poziomie, natomiast zwiększyła się deklarujących życie bardzo biedne lub skromne, wymagające oszczędnego gospodarowania (łącznie o 3 punkty).

Analizy statystyczne³ wykazały, że sposób gospodarowania pieniędzmi w gospodarstwach domowych jest przede wszystkim efektem ich położenia materialnego. Respondenci deklarujący życie w biedzie rekrutują się niemal wyłącznie spośród osób źle oceniających warunki materialne swoich gospodarstw domowych, natomiast na dobre życie z odrobiną luksusu mogą sobie pozwolić jedynie respondenci mający dobre warunki materialne. Warto też zauważyć, że aż jedna trzecia spośród badanych, którzy określają swój byt materialny jako przeciętny, twierdzi, iż żyje skromnie i musi na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować.

³ Wykorzystano moduł *IBM SPSS Decision Trees*.

Tabela 2

Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
	Złe	Średnie	Dobre
	w procentach		
Żyjemy bardzo biednie – nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby	31	1	0
Żyjemy skromnie – musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	54	33	4
Żyjemy średnio – starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	15	63	60
Żyjemy dobrze – starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania	1	3	32
Żyjemy bardzo dobrze – mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus	0	0	3

Największy wpływ na sposób gospodarowania finansami gospodarstw domowych ma poziom wykształcenia. Najmniej problemów z zaspokojeniem swoich bieżących potrzeb mają respondenci z wyższym wykształceniem, natomiast najczęściej dotyczą one badanych z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym (zob. tabele aneksowe).

Wyniki badań pokazują, że od 1993 roku, kiedy po raz pierwszy pytaliśmy o sposób gospodarowania pieniędzmi, znacząco wzrosła możliwość swobodnego gospodarowania budżetem w polskich rodzinach. Pomimo krótkookresowych wahań rośnie odsetek gospodarstw domowych żyjących dobrze lub bardzo dobrze, które nie są zmuszone do oszczędnego gospodarowania, maleje natomiast grupa żyjących biednie lub skromnie (zmuszonych do bardzo oszczędnego gospodarowania lub mających problemy z zabezpieczeniem nawet podstawowych potrzeb). W porównaniu z pomiarem sprzed dwudziestu lat odsetek badanych deklarujących, że żyje im się bardzo biednie lub skromnie zmalał prawie o połowę, a odsetek tych, którzy twierdzą, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze wzrósł pięciokrotnie.

Sytuacja gospodarstw domowych była najgorsza w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych, kiedy większość ankietowanych deklarowała, że im i ich rodzinom żyje się skromnie lub bardzo biednie. Trudnym okresem był też rok 2000 oraz lata 2003–2004, kiedy to – podobnie jak dekadę wcześniej – Polacy najczęściej musieli ograniczać swoje potrzeby. Od 2005 roku ponad połowa Polaków deklaruje, że żyje im się średnio – starcza im na co dzień, ale muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy. Jednocześnie – szczególnie szybko w latach 2005–2008 – wzrastał odsetek badanych określających, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze, a spadał tych, którzy uważali, że żyje im się skromnie lub bardzo biednie.

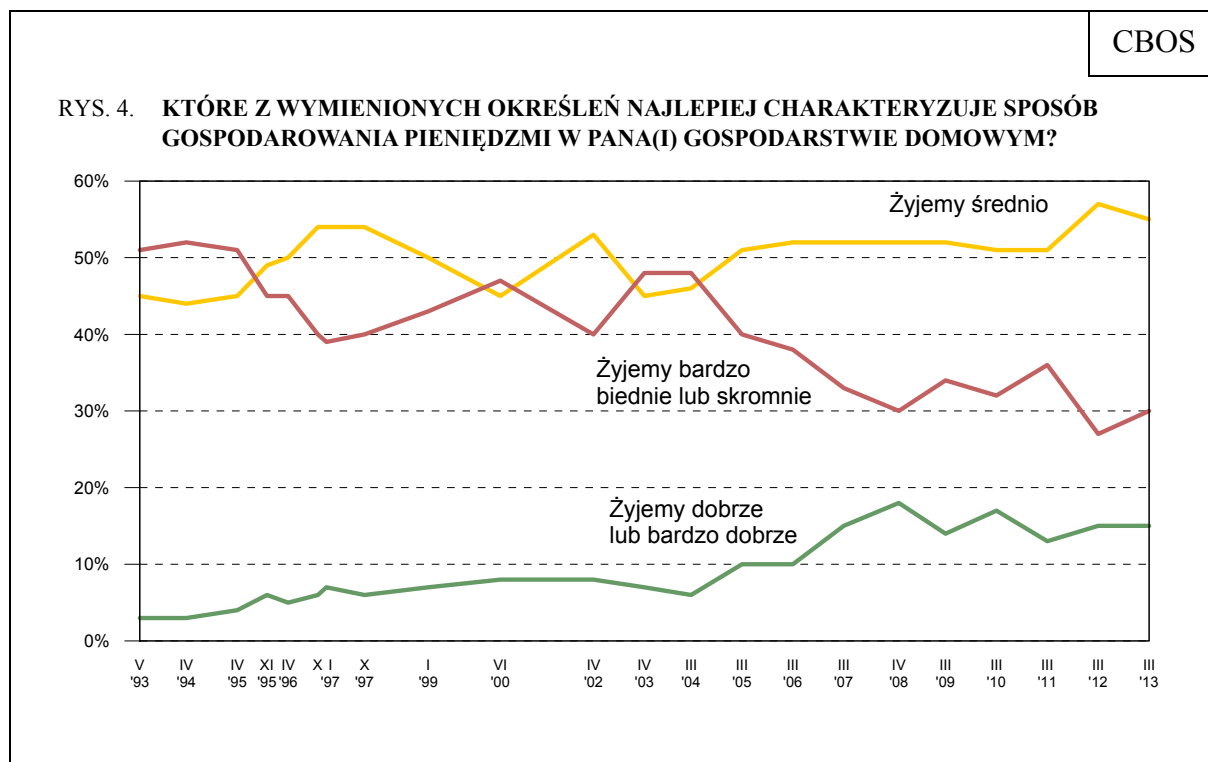

Tabela 3

Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań										
	IV '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13
	w procentach										
Żyjemy bardzo biednie	9	9	6	8	5	4	6	5	3	3	5
Żyjemy skromnie	39	39	34	30	28	26	28	27	33	24	25
Żyjemy średnio	45	46	51	52	52	52	52	51	51	57	55
Żyjemy dobrze	7	6	9	9	14	17	13	15	12	15	14
Żyjemy bardzo dobrze	0	0	1	1	1	1	1	2	1	0	1

POCZUCIE ZAGROŻENIA BIEDĄ

W porównaniu z poprzednim rokiem wzrosło nieco (o 4 punkty procentowe) poczucie zagrożenia biedą. Obecnie obawia się jej 45% dorosłych Polaków, z czego większość (36%, wzrost o 3 punkty) sądzi, że jakoś sobie poradzi. Blisko co dziesiąty ankietowany (9%) nie tylko obawia się biedy, ale także odczuwa bezradność w zetknięciu z tym problemem. Nieco mniej osób niż przed rokiem (36%, spadek o 3 punkty) deklaruje, że nie obawia się biedy, chociaż martwi się, że ich sytuacja materialna może się pogorszyć. Nieznacznie zmniejszyła się też grupa osób spokojnych o byt finansowy swojej rodziny (17%, spadek o 2 punkty).

Tabela 4

Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań										
	IV '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13
	w procentach										
Jestem spokojny(a), że finansowo damy sobie radę	12	11	15	19	21	24	18	21	18	19	17
Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że nasza sytuacja materialna może się pogorszyć	32	36	33	34	33	36	39	38	39	39	36
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	42	37	37	33	35	32	33	31	32	33	36
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy	14	15	14	13	9	8	9	9	10	8	9
Trudno powiedzieć	1	1	1	1	2	0	1	1	1	2	1

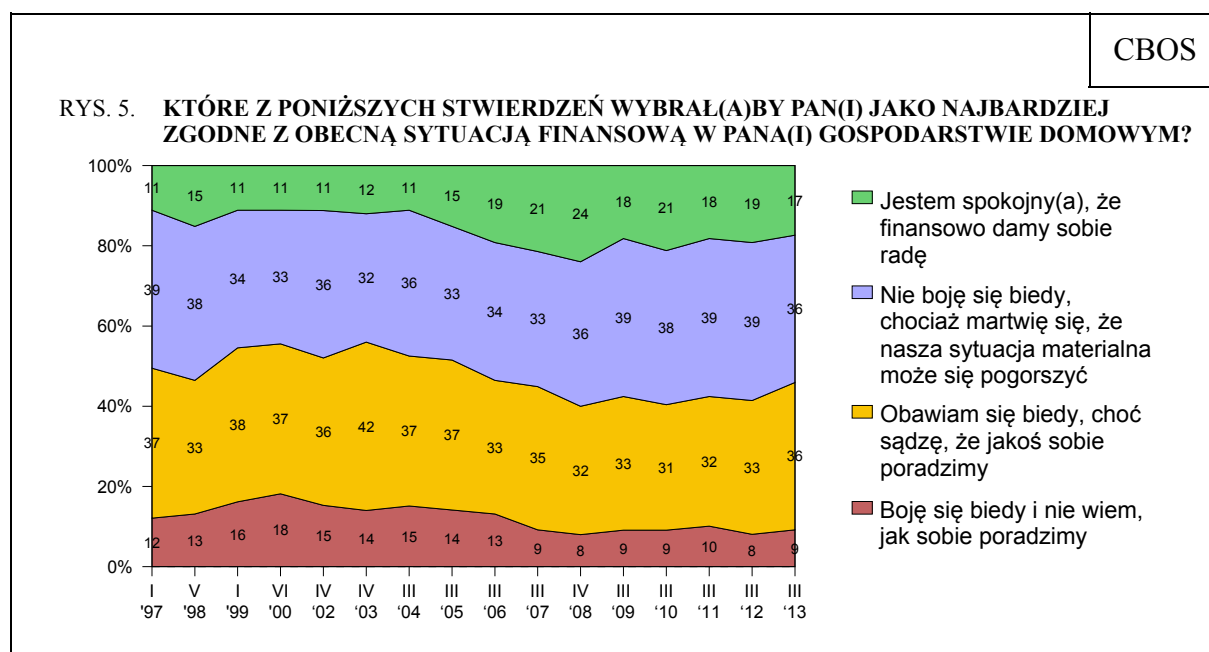
Analizy statystyczne⁴ wykazały, że deklarowane przez respondentów poczucie zagrożenia biedą lub jego brak najsilniej wiąże się z wyrażaną przez nich oceną warunków materialnych własnych gospodarstw domowych. Biedy obawia się przeważająca większość osób już żyjących w złych warunkach materialnych, z czego niemal połowa nie wie, jak sobie w tej sytuacji poradzić. Lęk przed biedą deklaruje też ponad połowa żyjących przeciętnie, ale większość z tej grupy uważa, że jakoś sobie poradzi. Obawy przed biedą wyraża również co piąty respondent deklarujący dobre warunki materialne, jednak niemal wszyscy sądzą, że jakoś sobie poradzą. Należy też zauważyć, że co prawda wśród badanych deklarujących dobre warunki materialne zdecydowana większość nie obawia się biedy, to znacząca grupa martwi się, że ich sytuacja materialna może się pogorszyć. Pogorszenia sytuacji finansowej obawia się też większość Polaków niebojących się biedy, którzy żyją obecnie na przeciętnym poziomie.

Tabela 5

Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
	Złe	Średnie	Dobre
	w procentach		
Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	1	8	35
Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	14	36	44
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	44	48	19
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	39	7	1
Trudno powiedzieć	1	1	1

⁴ Wykorzystano moduł *IBM SPSS Decision Trees*.

Bezradność wobec biedy i lęk przed nią najczęściej deklarują renciści. Wysokim poziomem poczucia zagrożenia biedą charakteryzują się też bezrobotni, jednak zdecydowana większość z nich uważa, że jakoś sobie poradzi. Lęku przed biedą najczęściej nie odczuwają natomiast przedstawiciele kadry kierowniczej i specjaliści z wyższym wykształceniem. Niemal jedna trzecia tej grupy jest spokojna o swoją sytuację finansową. Niski poziom lęku przed biedą mają też obecnie ludzie młodzi w wieku 18–24 lata oraz uczniowie i studenci. Poczuciu bezpieczeństwa finansowego sprzyja też wyższe wykształcenie (zob. tabele aneksowe).

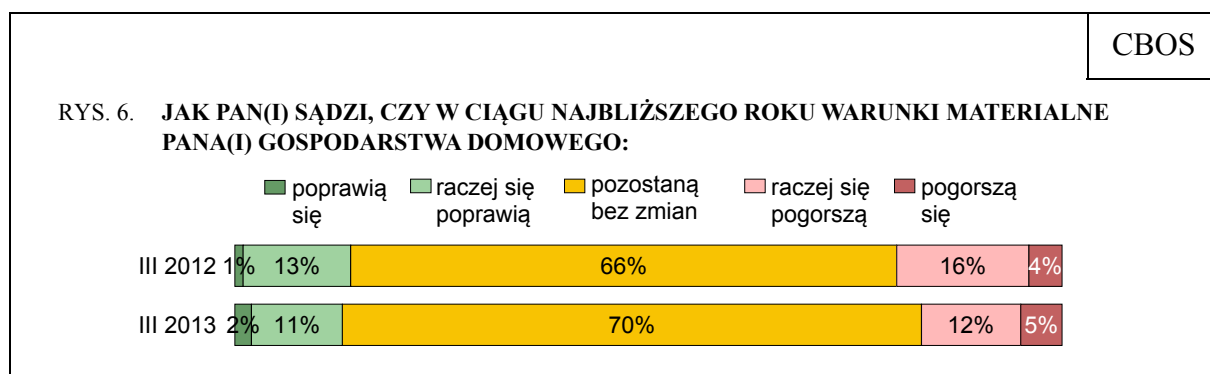

Pominięto „trudno powiedzieć”

Od 1997 roku, kiedy to po raz pierwszy zadaliśmy to pytanie, zmieniał się zarówno społeczny zasięg poczucia zagrożenia biedą, jak i zasięg poczucia bezpieczeństwa finansowego. Początkowo respondenci obawiający się biedy byli w mniejszości. W latach 1999–2005 obawy przed biedą wrażała już większość badanych, jednak przeważnie wiązały się one z nadzieją na jej przezwyciężenie. Najczęściej lęk przed niedostatkiem i poczucie bezradności deklarowano w 2000 roku, kiedy to niemal co piąty Polak bał się biedy i nie wiedział, jak sobie z nią poradzi. Począwszy od 2006 roku do chwili obecnej większość respondentów nie obawia się biedy, jednak cały czas dominują wśród nich osoby niepokojące się, że ich sytuacja materialna może się pogorszyć. Warto też zwrócić uwagę, iż najlepsze pod tym względem nastroje badanych odnotowaliśmy w kwietniu 2008 roku, w przeddzień światowego kryzysu finansowego, kiedy to niemal co czwarty Polak twierdził, że jest spokojny o swoją sytuację finansową.

PRZEWIDYWANIA DOTYCZĄCE SYTUACJI MATERIALNEJ GOSPODARSTW DOMOWYCH

Zdecydowana większość badanych (70%) uważa, że w ciągu najbliższego roku warunki materialne ich gospodarstw domowych nie zmienią się, 17% obawia się pogorszenia, a 13% ma nadzieję na poprawę. W porównaniu z marcem ubiegłego roku zwiększyła się o 4 punkty grupa badanych przewidujących, że w ciągu najbliższego roku warunki materialne ich gospodarstw nie zmienią się, zmniejszyły się natomiast odsetki osób prognozujących zarówno ich pogorszenie, jak i poprawę (spadek odpowiednio o 3 i 1 punkt procentowy). Warto też zauważyć, iż grupa przewidujących stabilizację jest obecnie największa od kwietnia 2010 roku.

Analizy statystyczne⁵ wykazały, że prognozy dotyczące warunków materialnych zdeterminowane są przede wszystkim przez ocenę ich aktualnego stanu. Zdecydowana większość respondentów, którzy oceniają je jako średnie, przewiduje stabilizację. Poprawy najczęściej spodziewają się osoby już żyjące w dobrych warunkach, natomiast wśród osób żyjących przeciętnie więcej obawia się pogorszenia niż poprawy. Spośród osób źle oceniających swoje warunki materialne niemal połowa obawia się ich pogorszenia, nieco ponad jedna piąta, że pozostaną bez zmian, a tylko 11% oczekuje poprawy.

Tabela 6

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:	Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
	Złe	Średnie	Dobre
	w procentach		
– pogorszą się	25	2	1
– raczej pogorszą się	22	15	6
– pozostaną bez zmian	42	73	77
– raczej poprawią się	10	8	15
– poprawią się	1	1	2

⁵ Wykorzystano moduł *IBM SPSS Decision Trees*.

Opinia, że w ciągu najbliższego roku warunki materialne gospodarstw domowych się nie zmienią, dominuje we wszystkich grupach społeczno-demograficznych. Nadzieje na ich poprawę najczęstsze są wśród osób poniżej 35 roku życia oraz wśród uczniów i studentów. Pesymizmem w tym względzie odznaczają się natomiast emeryci i renciści oraz badani mający 55 lat lub więcej (zob. tabele aneksowe).

Badanych, którzy przewidują w ciągu nadchodzących dwunastu miesięcy zmiany swojej sytuacji materialnej, zapytaliśmy o podstawy tych przewidywań. Pesymizm w prognozowaniu zmian powodują przede wszystkim rosnące ceny, czy ogólnie wzrost kosztów życia, o których mówiła ponad połowa obawiających się pogorszenia warunków materialnych swojego gospodarstwa domowego. Skutki wzrostu cen potęgowane są przez zbyt niskie dochody, które rosną – w odczuciu badanych – zdecydowanie wolniej niż koszty życia. Źródłem obaw o byt materialny jest także bezrobocie. O przyszłość swoich rodzin boją się nie tylko przedstawiciele gospodarstw domowych, w których już są osoby bezrobotne, ale także ci, którzy pracę mają, ale obawiają się jej utraty. Niepokój o pogorszenie sytuacji materialnej dość często wywołują także choroby i koszty z nimi związane.

Poprawę swojej sytuacji materialnej badani spodziewają się przede wszystkim osiągnąć dzięki możliwości podjęcia pracy, w tym także pracy dodatkowej lub pracy za granicą, oraz rozpoczynając lub rozwijając własną działalność gospodarczą lub rolniczą.

Co ciekawe, przejście na emeryturę niemal równie często wskazywano jako gwarancję poprawy sytuacji materialnej gospodarstwa domowego, co jako przyczynę jej pogorszenia.

Analizy wypowiedzi respondentów wskazują, iż w przypadku, gdy prognozowano pogorszenie warunków materialnych gospodarstw domowych, najczęściej jako jego przyczynę podawano czynniki niezależne od respondenta, takie jak zjawiska makroekonomiczne czy też sposób sprawowania władzy przez rządzących, złą politykę lub zaniechanie działań przez rząd, natomiast powody do optymizmu dają badanym głównie ich osobiste inicjatywy, takie jak podjęcie dodatkowej pracy, rozpoczęcie czy rozwój działalności gospodarczej, zmiana pracy, czy wręcz emigracja zarobkowa.

		CBOS
<p>Dlaczego Pan(i) przewiduje, że w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego pogorszą się?</p> <p style="text-align: center;">ODPOWIEDZI RESPONDENTÓW PRZEWIDUJĄCYCH W CIĄGU NAJBLIŻSZEGO ROKU POGORSZENIE WARUNKÓW MATERIALNYCH SWOJEGO GOSPODARSTWA DOMOWEGO (N=181)</p>		
Wzrost cen, wzrost kosztów życia, inflacja		54%
Niskie dochody		28%
w tym:		
– niskie zarobki, brak podwyżek zarobków równoważących wzrost kosztów życia	12%	
– niska emerytura, brak podwyżki emerytury równoważącej wzrost kosztów życia	12%	
– niskie dochody z gospodarstwa rolnego lub firmy, zmniejszenie dochodowości prowadzonej działalności	3%	
– brak środków finansowych, oszczędności, brak pieniędzy	2%	
Bezrobocie		17%
w tym:		
– bezrobocie respondenta, brak pracy	6%	
– obawa respondenta przed utratą pracy	4%	
– wzrost bezrobocia ogólnie	4%	
– bezrobocie członków gospodarstwa domowego respondenta	3%	
– obawa przed utratą pracy członków jego gospodarstwa domowego respondenta	1%	
Czynniki polityczne lub makroekonomiczne		13%
w tym:		
– kryzys, recesja, sytuacja gospodarcza kraju, pogorszenie warunków gospodarczych kraju	7%	
– złe rządy, np. „bo rząd źle rządzi”; „marna jakość rządzenia”, „rząd pogarsza naszą sytuację”	6%	
Choroba respondenta i koszty z nią związane		8%
Problemy związane z prowadzoną działalnością gospodarczą lub rolniczą		3%
w tym:		
– możliwość upadku/bankructwa prowadzonej działalności gospodarczej	2%	
– wzrost kosztów produkcji w przedsiębiorstwach i gospodarstwach rolnych, mniejsze dotacje dla rolników	1%	
– przepisy utrudniające działalność gospodarczą lub prowadzenie gospodarstwa rolnego	1%	
Pojawienie się konieczności ponoszenia nowych kosztów związanych z utrzymaniem dziecka		2%
Przejście na emeryturę respondenta lub innego członka gospodarstwa domowego		2%
Zadłużenie, konieczność spłaty kredytu		2%
Wzrost podatków		1%
Konieczność ponoszenia kosztów remontu lub budowy domu		1%
Inne konkretne powody pogorszenia sytuacji		1%
Ogólniki, np. „bo tak uważam”, „będą niższe”, „pesymistycznie myślę”, „ponieważ nie widzę perspektyw poprawy”, „brak perspektyw”, „wszystko zmierza w złym kierunku”		5%
Trudno powiedzieć, nie wiem, nie potrafię uzasadnić		1%

		CBOS
<p>Dlaczego Pan(i) przewiduje, że w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego poprawią się?</p> <p>ODPOWIEDZI RESPONDENTÓW PRZEWIDUJĄCYCH W CIĄGU NAJBLIŻSZEGO ROKU POPRAWĘ WARUNKÓW MATERIALNYCH SWOJEGO GOSPODARSTWA DOMOWEGO (N=133)</p>		
Możliwość podjęcia pracy		37%
w tym:		
– nadzieje na podjęcie pracy – bez konkretów		11%
– podjęcie pracy/ stałej pracy – gdy respondent jest tego pewien		9%
– podjęcie pracy za granicą przez respondenta		9%
– podjęcie pracy przez członka gospodarstwa domowego respondenta		4%
– podjęcie pracy za granicą przez kogoś z gospodarstwa domowego respondenta		2%
– podjęcie dodatkowej pracy przez respondenta		2%
– podjęcie dodatkowej pracy przez członka gospodarstwa domowego respondenta		2%
– nadzieje na zmniejszenie się bezrobocia w kraju		1%
Wzrost dochodów, wysokie dochody		30%
w tym:		
– wzrost zarobków, wzrost dochodów, podwyżka, dobre zarobki – gdy respondent jest tego pewny		18%
– nadzieje na wzrost dochodów, znalezienie lepiej płatnej pracy – bez konkretów		9%
– wzrost zamożności w wyniku spadku, akumulacji dóbr (oszczędności)		3%
Rozpoczęcie lub rozwój działalności gospodarczej lub rolniczej		9%
w tym:		
– rozwój własnej firmy lub gospodarstwa rolnego, zwiększenie opłacalności		7%
– rozpoczęcie działalności gospodarczej		2%
Poprawa warunków mieszkaniowych		4%
Czynniki makroekonomiczne		4%
w tym:		
– przekonanie o rychłej poprawie sytuacji gospodarczej w kraju, końcu kryzysu, „gospodarka ruszy”		3%
– nadzieje na ustabilizowanie cen, zahamowanie wzrostu cen		1%
Respondent lub inna osoba z gospodarstwa domowego zacznie pobierać emeryturę		3%
Respondent mówi, że podjął już kroki, które mu zapewnią poprawę sytuacji, ale nie podaje żadnych szczegółów		3%
Ukończenie szkoły, zdobycie wykształcenia		2%
Zakończenie spłaty kredytu, długów		2%
Przekonanie/nadzieja na poprawę stanu zdrowia respondenta lub kogoś z jego rodziny		1%
Inne konkretne powody polepszenia		2%
Ogólniki, np. „mam taką nadzieję”, „jestem optymistką”		12%
Trudno powiedzieć, nie wiem, nie potrafię uzasadnić		2%

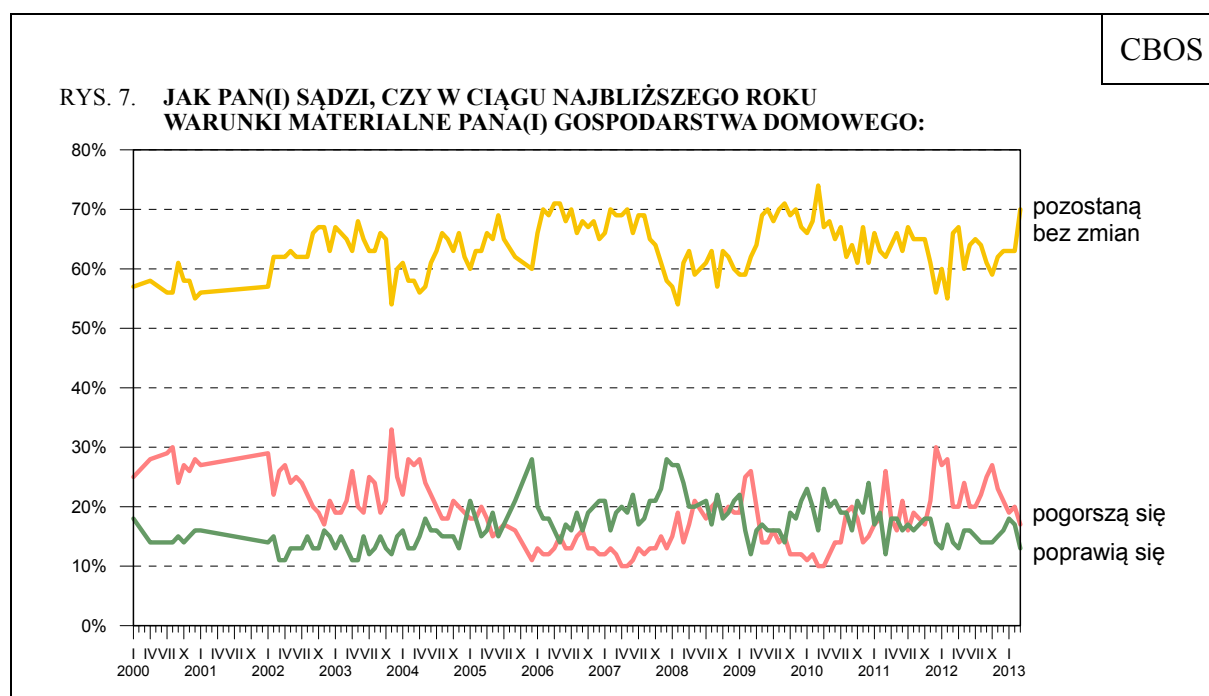
Od stycznia 2000 roku niezmiennie większość ankietowanych przewiduje, że warunki materialne ich gospodarstw domowych w ciągu kolejnych dwunastu miesięcy się nie zmienią. W różnych okresach zmianie ulegały natomiast proporcje badanych spodziewających się ich poprawy i obawiających pogorszenia.

Do końca 2004 roku odsetek osób uważających, że sytuacja materialna ich gospodarstw domowych się pogorszy, przeważał nad odsetkiem tych, którzy byli przeciwnego zdania. W pierwszym półroczu 2005 roku mniej więcej tyle samo badanych oczekiwało poprawy warunków materialnych, co obawiało się ich pogorszenia, natomiast

w drugiej połowie 2005 roku nastąpił wzrost optymizmu – odsetek osób mających nadzieję na poprawę był blisko trzykrotnie wyższy niż obawiających się pogorszenia. Przewaga optymistów nad pesymistami utrzymała się do sierpnia 2008 roku, kiedy to ponownie odsetek osób obawiających się zmian na gorsze był wyższy niż oczekujących poprawy. W ostatnich miesiącach 2008 roku mniej więcej tyle samo osób spodziewało się poprawy warunków materialnych, co ich pogorszenia.

Początek 2009 roku przyniósł wzrost pesymizmu w tym zakresie, lecz po kwartale sytuacja zaczęła się zmieniać i znów więcej osób liczyło na poprawę, niż obawiało się pogorszenia. Stan taki utrzymywał się praktycznie do marca 2011 roku, kiedy to opinie negatywne ponownie zaczęły przeważać nad pozytywnymi. W roku 2011 na ogół więcej osób obawiało się pogorszenia sytuacji materialnej, niż oczekiwało poprawy. Najwyższy poziom pesymizmu odnotowaliśmy w grudniu – niemal co trzeci badany obawiał się wówczas pogorszenia swojej sytuacji. Warto podkreślić, że jest to jeden z najgorszych wyników od początku 2000 roku – wyższy poziom lęku o byt materialny gospodarstw domowych odnotowano jedynie w listopadzie 2003, a identyczny w sierpniu 2000 roku. W następnych miesiącach liczba osób spodziewających się pogorszenia zmalała. Kolejny krótkookresowy jej wzrost nastąpił na przełomie trzeciego i czwartego kwartału 2012 roku.

Koniec roku 2012 i początek 2013 przyniósł lekki wzrost optymizmu i przewidywania zbliżone do notowanych od marca do sierpnia 2012 roku, jednakże cały rok 2012 i pierwszy kwartał roku 2013 charakteryzują się przewagą pesymizmu nad optymizmem.

Pominięto „trudno powiedzieć”

Tabela 7

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2012										2013		
	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	w procentach												
– poprawią się	14	13	16	16	15	14	14	14	15	16	18	17	13
– pozostaną bez zmian	66	67	60	64	65	64	61	59	62	63	63	63	70
– pogorszą się	20	20	24	20	20	22	25	27	23	21	19	20	17

W ciągu ostatnich dwunastu miesięcy oceny warunków materialnych gospodarstw domowych zmieniały się w niewielkim stopniu. Od marca 2012 roku wzrosło nieco poczucie zagrożenia biedą. Ponadto minimalnie zwiększył się odsetek osób deklarujących życie w biedzie oraz żyjących skromnie, które muszą na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować pieniędzmi, a zmniejszył – żyjących średnio, którym starcza na co dzień, ale muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy. Obserwując oceny położenia materialnego Polaków w ostatnich dwunastu miesiącach w kontekście sytuacji gospodarczej w kraju należy zauważyć, że w 2012 roku w Polsce po raz kolejny wzrosło bezrobocie i inflacja, a jednocześnie w porównaniu z poprzednim rokiem osłabło tempo wzrostu gospodarczego⁶.

Pomimo że od lat większość Polaków przewiduje, iż warunki materialne ich gospodarstw domowych w ciągu kolejnych dwunastu miesięcy się nie zmienią, to jednocześnie cały rok 2012 i pierwszy kwartał roku 2013 charakteryzują się przewagą pesymizmu nad optymizmem w tej kwestii. Źródłem pesymizmu badanych jest na ogół sytuacja gospodarcza w kraju i na świecie oraz odczuwane skutki zjawisk makroekonomicznych i polityki rządu, natomiast podstawy do optymizmu daje im własna aktywność.

Opracowała

Barbara BADORA

⁶ Stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec 2012 roku wynosiła 13,4% , natomiast na koniec 2011 roku 12,5%. Inflacja w roku 2012 wyniosła 3,7%, natomiast w roku 2011 - 4,3%. Wzrost PKB w roku 2012 wyniósł 2,0%, natomiast w roku 2011 - 4,3%.

Źródło: http://www.stat.gov.pl/gus/wskazniki_makroekon_PLK_HTML.htm

A N E K S

Tabela 1

		Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:			Liczba osób
		złe	ani dobre, ani złe	dobre	
		%	%	%	
Ogółem		14	48	38	1060
Płeć	Mężczyźni	12	48	40	506
	Kobiety	15	47	37	554
Wiek	18-24 lata	3	34	64	127
	25-34	9	45	46	215
	35-44	13	44	42	178
	45-54	18	47	35	178
	55-64	20	51	29	182
	65 lat i więcej	17	61	21	180
Miejsce zamieszkania	Wieś	15	57	28	401
	Miasto do 20 tys.	14	39	47	133
	20-100 tys.	15	45	41	195
	101-500 tys.	14	45	41	189
	501 tys. i więcej mieszk.	9	37	54	143
Wykształcenie	Podstawowe	19	54	26	235
	Zasadnicze zawodowe	21	58	22	262
	Średnie	10	47	43	352
	Wyższe	5	29	66	211
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	1	26	73	99
	Średni personel, technicy	7	33	61	42
	Pracownicy adm.-biurowi	9	45	47	62
	Pracownicy usług	11	43	47	70
	Robotnicy wykwalifikowani	10	55	35	112
	Robotnicy niewykwalifik.	18	54	28	56
	Rolnicy	14	60	26	74
	Pracujący na własny rach.	2	38	60	55
Bierni zawodowo	Renciści	39	43	18	58
	Emeryci	19	59	23	216
	Uczniowie i studenci	1	33	66	70
	Bezrobotni	28	52	20	99
	Gospodynie domowe i inni	13	53	34	47
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	8	37	55	133
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	5	41	54	82
	sekt. pryw. poza rolnict.	8	45	47	254
	prywatnym gosp. rolnym	10	59	31	67
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	22	57	21	178
	501-750	26	49	26	115
	751-1000	16	57	28	157
	1001-1500	11	50	40	159
	Powyżej 1500 zł	2	28	70	176
Ocena własnych war. mater.	Złe	100			146
	Średnie		100		505
	Dobre			100	409
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	13	59	28	52
	Raz w tygodniu	13	48	39	461
	1-2 razy w miesiącu	11	52	36	137
	Kilka razy w roku	16	45	39	249
	W ogóle nie uczestniczy	15	42	43	160
Poglądy polityczne	Lewica	13	40	47	185
	Centrum	14	45	41	361
	Prawica	12	50	38	291
	Trudno powiedzieć	16	54	30	224

Tabela 2

		Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania w Pana(i) gospodarstwie domowym?					Liczba osób
		Żyjemy bardzo biednie - nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby	Żyjemy skromnie - musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	Żyjemy średnio - starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	Żyjemy dobrze - starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania	Żyjemy bardzo dobrze - możemy (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		5	25	55	14	1	1060
Płeć	Mężczyźni	4	25	56	15	1	506
	Kobiety	6	25	54	13	2	554
Wiek	18-24 lata		14	53	30	3	127
	25-34	4	16	59	19	2	215
	35-44	3	28	54	14	1	178
	45-54	7	25	60	8	0	178
	55-64	6	26	61	6	0	182
	65 lat i więcej	8	40	43	9		180
Miejsce zamieszkania	Wieś	6	30	54	9	0	401
	Miasto do 20 tys.	3	22	59	16		133
	20-100 tys.	5	26	49	18	2	195
	101-500 tys.	5	23	55	15	2	189
	501 tys. i więcej mieszk.	1	14	64	18	3	143
Wykształcenie	Podstawowe	10	33	47	8	1	235
	Zasadnicze zawodowe	8	36	52	5		262
	Średnie	2	22	59	16	1	352
	Wyższe	0	7	61	28	3	211
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.			68	30	2	99
	Średni personel, technicy	4	9	67	21		42
	Pracownicy adm.-biurowi		19	55	24	2	62
	Pracownicy usług		20	65	15		70
	Robotnicy wykwalifikowani	3	21	68	8		112
	Robotnicy niewykwalifik.	5	43	50	2		56
	Rolnicy	6	26	60	7	1	74
Pracujący na własny rach.		13	65	20	2	55	
Bierni zawodowo	Renciści	19	39	40	2		58
	Emeryci	7	36	49	8		216
	Uczniowie i studenci		12	45	36	7	70
	Bezrobotni	11	40	41	6	2	99
	Gospodynie domowe i inni	2	29	54	16		47
Pracuje w:	inst. państw., publicznej		13	63	23	1	133
	spółce właścicieli prywatnych i państwa		13	67	18	1	82
	sekt. pryw. poza rolnict.	2	20	62	15	0	254
	prywatnym gosp. rolnym	3	21	65	8	3	67
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	8	48	41	2	0	178
	501-750	7	31	57	6		115
	751-1000	5	33	51	10		157
	1001-1500	4	21	58	16	1	159
	Powyżej 1500 zł	1	5	61	29	3	176
Ocena własnych war. mater.	Złe	31	54	15	1		146
	Średnie	1	33	63	3	0	505
	Dobre	0	4	60	32	3	409
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	7	34	56	3		52
	Raz w tygodniu	4	25	57	14	1	461
	1-2 razy w miesiącu	5	27	53	13	1	137
	Kilka razy w roku	4	26	55	15	1	249
	W ogóle nie uczestniczy	8	19	52	17	4	160
Poglądy polityczne	Lewica	4	23	55	14	4	185
	Centrum	3	24	57	15	1	361
	Prawica	4	25	55	15	0	291
	Trudno powiedzieć	9	28	53	10	1	224

Tabela 3

		Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?					Liczba osób
		Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		17	36	36	9	1	1060
Płeć	Mężczyźni	21	37	34	7	1	506
	Kobiety	15	36	38	11	1	554
Wiek	18-24 lata	27	44	25	2	2	127
	25-34	22	39	35	4		215
	35-44	17	43	33	6	1	178
	45-54	13	28	47	11	1	178
	55-64	12	35	39	14	1	182
	65 lat i więcej	17	29	34	19	1	180
Miejsce zamieszkania	Wieś	9	36	42	12	1	401
	Miasto do 20 tys.	19	39	34	7	1	133
	20-100 tys.	25	29	32	13	1	195
	101-500 tys.	21	32	38	8	1	189
	501 tys. i więcej mieszk.	25	49	24	3		143
Wykształcenie	Podstawowe	12	30	38	18	2	235
	Zasadnicze zawodowe	11	33	43	12	1	262
	Średnie	19	40	35	6	0	352
	Wyższe	29	42	26	3	1	211
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	31	45	22	2		99
	Średni personel, technicy	24	37	35	2	2	42
	Pracownicy adm.-biurowi	26	38	35		1	62
	Pracownicy usług	12	45	36	8		70
	Robotnicy wykwalifikowani	13	41	39	7		112
	Robotnicy niewykwalifik.	12	31	44	12		56
	Rolnicy	6	36	45	11	1	74
Pracujący na własny rach.	25	45	25	4	2	55	
Bierni zawodowo	Renciści	12	18	38	31		58
	Emeryci	15	33	37	14	1	216
	Uczniowie i studenci	34	37	24	1	3	70
	Bezrobotni	9	28	50	11	1	99
	Gospodynie domowe i inni	17	38	30	15		47
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	23	42	32	4	1	133
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	18	41	39	3		82
	sekt. pryw. poza rolnict.	22	42	31	4	0	254
	prywatnym gosp. rolnym	8	39	42	10	1	67
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	5	33	49	12	1	178
	501-750	8	35	40	16	1	115
	751-1000	10	38	38	14		157
	1001-1500	18	42	33	7		159
	Powyżej 1500 zł	42	39	14	5		176
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	14	44	39	1	146
	Średnie	8	36	48	7	1	505
	Dobre	35	44	19	1	1	409
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	12	40	30	17	1	52
	Raz w tygodniu	16	37	37	10	1	461
	1-2 razy w miesiącu	15	25	47	10	2	137
	Kilka razy w roku	17	41	37	5	1	249
	W ogóle nie uczestniczy	27	34	26	13		160
Poglądy polityczne	Lewica	24	38	28	10		185
	Centrum	18	37	36	8	1	361
	Prawica	15	38	38	9	0	291
	Trudno powiedzieć	14	31	40	13	2	224

Tabela 4

		Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:			Liczba osób
		pogorszą się	pozostaną bez zmian	poprawią się	
		%	%	%	
Ogółem		17	70	13	1060
Płeć	Mężczyźni	16	70	14	506
	Kobiety	18	71	11	554
Wiek	18-24 lata	5	72	23	127
	25-34	9	68	23	215
	35-44	16	70	14	178
	45-54	18	73	9	178
	55-64	26	70	4	182
	65 lat i więcej	27	70	3	180
Miejsce zamieszkania	Wieś	15	73	11	401
	Miasto do 20 tys.	13	77	10	133
	20-100 tys.	21	66	13	195
	101-500 tys.	22	63	15	189
	501 tys. i więcej mieszk.	14	71	15	143
Wykształcenie	Podstawowe	20	67	13	235
	Zasadnicze zawodowe	20	69	11	262
	Średnie	16	71	13	352
	Wyższe	12	76	13	211
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	11	77	13	99
	Średni personel, technicy	11	72	17	42
	Pracownicy adm.-biurowi	14	76	9	62
	Pracownicy usług	11	69	20	70
	Robotnicy wykwalifikowani	16	72	12	112
	Robotnicy niewykwalifik.	19	69	12	56
	Rolnicy	13	73	14	74
Pracujący na własny rach.	7	78	15	55	
Bierni zawodowo	Renciści	27	65	8	58
	Emeryci	29	69	2	216
	Uczniowie i studenci	6	71	23	70
	Bezrobotni	18	61	21	99
	Gospodynie domowe i inni	15	66	20	47
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	16	74	10	133
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	18	71	12	82
	sekt. pryw. poza rolnict.	8	74	18	254
	prywatnym gosp. rolnym	12	75	13	67
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	21	63	17	178
	501-750	21	66	13	115
	751-1000	21	67	12	157
	1001-1500	16	78	6	159
	Powyżej 1500 zł	12	75	12	176
Ocena własnych war. mater.	Złe	47	42	11	146
	Średnie	17	73	10	505
	Dobre	7	77	17	409
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	27	71	2	52
	Raz w tygodniu	18	74	8	461
	1-2 razy w miesiącu	12	75	13	137
	Kilka razy w roku	15	70	16	249
	W ogóle nie uczestniczy	20	58	22	160
Poglądy polityczne	Lewica	16	72	12	185
	Centrum	17	68	15	361
	Prawica	17	72	11	291
	Trudno powiedzieć	19	71	10	224